

Mari Smits, *Holambra: De moeizame beginjaren van een stukje Nederland in Brazilië*. (Nijmegen: Valkhof Pers, 2016). 368 p. ISBN 9789056254582.

Dat Nederlandse boeren na de Tweede Wereldoorlog emigreerden naar Canada, de Verenigde Staten, Australië, en Nieuw-Zeeland is vrij algemeen bekend. Dat ook in Brazilië een groep Nederlandse boeren groepsgewijs neerstreek in deze periode, zal veel mensen nog verbazen. De stichting en beginjaren van Holambra (een *porte-manteau* van Holland en Brazilië) als boerenkolonie staan centraal in het nieuwe boek van Mari Smits.

Het boek positioneert zichzelf nadrukkelijk ten opzichte van eerdere boeken over Holambra. Dat Smits' eigen *Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom* uit 1990 en Kees Wijnens *Cidade das Flores*, dat in 1998 ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum verscheen, waren uitverkocht, geeft aan dat er duidelijk een markt is voor boeken over Holambra. Wijnens boek heeft inmiddels een tweede en een derde editie en toen Smits nadat zijn eerdere boek was uitverkocht voor de keuze werd gesteld om het te herdrukken, achtte hij de tijd rijp voor een nieuw boek op basis van nieuw materiaal. Immers, diverse archieven, zoals de ministeries van Buitenlandse en Sociale Zaken, waren nu openbaar en die konden een tot dan toe onderbelicht aspect naar voren brengen. Dit aspect is de rol van Neder-

landse actoren in het tot stand komen en ontwikkeling van de kolonie Holambra.

Zoals de titel al suggereert, waren de beginjaren moeizaam. In het boek staan de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond (KNBTB), de Stichting Landverhuizing Nederland (SLN), de Overheid in algemene zin, en later de Katholieke Centrale Emigratie-Stichting (KCES) centraal. Geert Heijmeijer, die in 1946 door de KNBTB op commissie naar Brazilië was gestuurd om de mogelijkheid tot groepsvestiging te onderzoeken ontpopt zich in het begin van het boek tot een sleutelfiguur. Zijn doel om een op christelijke leest geschoeide gemeenschap op te bouwen, ging bijna ten onder door verkeerde financiële keuzes. Nadat een door de Nederlandse regering ingestelde commissie een vernietigend rapport over de bedrijfsvoering schreef, werd Heijmeijer vervangen door Charles Hogenboom. Diens door financiële motieven gedreven beleid leidde tot spanningen met een deel van de emigranten. Die onvrede werd door Heijmeijer verwoord in Nederland, wat de regering en de KNBTB aan het twijfelen bracht over hun keuze, maar ondanks een bemiddelaar van regeringswege behield Hogenboom de leiding terwijl vrijheid-zoekende boeren elders in Brazilië hun geluk beproefden. Waar Heijmeijer aanvankelijk had geprobeerd via katholieke connecties (zoals via een Nederlandse naar een Braziliaanse kardinaal) in Brazilië informeel bestuurlijk zaken voor elkaar te krijgen, was Hogenbooms grootste succes het contact met de Braziliaanse bestuurlijke elite intensiveren. Machtige bestuurders, zoals de gouverneur van São Paulo maakten zich uiteindelijk sterk voor het kwijtschelden van renteschulden, en een aantal invloedrijke Brazilianen waren grotendeels verantwoordelijk voor het realiseren van een vervolggolonie, Holambra II. Met andere woorden, eind jaren '50 waren de Nederlandse actoren gereduceerd tot het aanleveren van voldoende emigranten, maar was de machtspositie wat betreft politieke besluitvorming verschoven naar Brazilië.

Smits' narratief van deze gebeurtenissen is gebaseerd op degelijk onderzoek, zeer gedetailleerd en rijkelijk gelardeerd met citaten uit diverse bronnen. Dat maakt het boek derhalve een goede informatiebron voor eenieder die geïnteresseerd is in de totstandkoming en de geschiedenis van de boerenkolonie Holambra. Voor mensen die geïnteresseerd zijn in een bredere analyse in bijvoorbeeld de politieke context waarin deze besluiten genomen werden of een verfrissend nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van migratie schiet dit boek eigenlijk net iets te kort. De paragraaf die uitlegt dat de Nederlandse migranten in Brazilië begrepen moeten worden als transmigranten (p. 8-9) is weliswaar informatief, maar dit begrip komt verder in de tekst niet naar voren en wordt niet verder uitgewerkt. Aan het einde van het boek blijft een aantal vragen onbeantwoord. Waren andere migratiekoloniën bijvoorbeeld ook pas echt succesvol nadat de rol van Nederlandse actoren zoveel mogelijk werd geminimaliseerd? Kwam de obstructie van de SLN tegen de KNBTB bij het aankopen van land nou primair voort uit antikatholiek

sentiment, of was het toch de ervaren bedreiging van de ambtelijke machtspositie in het emigratievraagstuk?

Al met al is het boek van Smits een gedetailleerde aanvulling op de tot hiervoor bekende aspecten van Holambra. Doordat het boek zich richt op de tot onderbelichte actoren in Nederland, kan de moeizame ontwikkeling van de kolonie in de beginjaren beter in een context geplaatst worden. De Portugese vertaling, die online beschikbaar is, nodigt bovendien nadrukkelijk uit tot een vervolgstudie naar de besluitvormingsprocessen van de Braziliaanse overheden zodat iedereen die geïnteresseerd is in Holambra zich optimaal kan informeren.

Joris van den Tol, Universiteit Leiden